

~~PH.~~ EX BIBLIOTH.
NATIONIS HUNGAR.
VITEBERG.

VI-27
SIGNAT. CLVCCCCXIII.

St. Mikkel. alced

DE PROVIDENTIA
DEI DISPUTATIO, 35

Cujus subjectas Theses
DEO CLEMENTER
ANNVENTE,

PRÆSIDE ÆGIDIO
HVNNO, S. THEOLOGIÆ

*Doctore & Professore, die 4. Julij, horis
matutinis, in Auditorio Theolo-
gorum, defendet*

M. PAULLUS WOLFIUS, EC-
CLESIÆ VVITTEBERGENSIS DIACO-
nus, designatus Ecclesiæ Belticensis Pa-
stor & Superintendens.

VVITTEBERGAE,
Typis M. Georgij Mulleri.
cl. l. xcv.

DE PROVIDENTIA DEI

Disputatio.

THESIS I.

1. **S**SE Dei providentiam, in corde suo negat impius, Psal. 14. dicens: non videt Dominus, nec intelligit Deus Iacob, Psal. 94. Et rursum Psal. 10: Oblitus est Deus, avertit faciem suam, ne videat in finem.

2. Clariora interim indicia sunt toti rerum naturæ impressa, quæ providentiam Dei arguunt, quàm ut ab Ethnicis quoq; sanioribus ea negari potuerint.

3. Qui ut ex operibus mundi perspexerunt æternam potentiam & divinitatem Creatoris Rom. x. Sic ex opere conservationis rerum collegerunt, esse aliquam Dei circa res humanas curam. Quod ex libris Philosophorum gentilium apud Græcos, quin & Ciceronis aliorumq; monumentis apparet.

4. Interim hoc illorum iudicium, quod solo lumine naturæ nititur, infirmum admodum est: & adversitatum tempore non consistit.

5. Quapropter ut nos Christiani ex sacris literis potius quàm ex libro naturæ tenemus, conditum esse cælum & terram: juxta illud Hebr. 11. fide intelligimus, creata esse secula: sic quoque cognoscimus per fidem ex verbo, Deum sui operis curam agere, idq; potenter sustentare, omniaq; in mundo à se condito sapienter administrare & gubernare.

6. Est autem providentia Dei, non nuda rerum Visio aut notitia, sed concurrentis simul actio Dei, qua naturas rerum sustentat, easq; secundum ordinem in creatione institutum, cui tamen alligatus non est, conservat & gubernat: hominibus & jumentis de rebus ad vitæ hujus sustentationem necessarijs benignè perspicit; præcipuè verò salutem æternam Ecclesie suæ certis medijs procurat & perficit: actiones hominum bonas juvat & promovet, malas prohibet, punnit, terminum eis præfigit, & ad fines bonos reducit.

7. Ut autem definitio hæc, quæ ὡς ἐν ἐπιτομῇ doctrinam universam de providentia Dei complectitur, omni ex parte illustretur: excutiendum initio est, quid à providentia differat Dei præscientia.

8. Etenim cum dicatur in definitione, providentiam significare non nudam noticiam aut visionem rerum: palàm est, inter præscientiam Dei, ejusq, providentiam discrimen esse constituendum.

9. Et sanè haud inficiamur, præscientiam suo modo ad constituendam definitionem divinæ providentiæ necessariò requiri, ne tribuamus Deo quandam à cæco arbitrio profectam curam rerum, quas nec videat nec intelligat.

10. Quo pacto gentiles de suis Dijs fabulati sunt, qui falli ab alijs, & per rerum ignorantiam eludi potuerint.

11. Non sic Deus noster. Qui virtute omniscientiæ suæ novit, intuetur & aspicit universa. Quemadmodum Iob. 26. & 28. Proverb. 5. & 15. Psal. 139. Esa. 37. Dan. 2. Sap. 1. Eccles. 17. 24. & 40. alijsq; in locis quàm plurimis sacræ literæ testantur.

12. Interim differt à providentia hæc rerum præcognitio, quòd providentia quidem in suis operibus ad liberrimam Dei voluntatem refertur: liberè enim condidit res, liberè etiam illas conservat. Præscientia verò ad essentialia potius Dei ἰδίωμα, quàm ad libertatem voluntatis divinæ pertinet.

13. Non potest enim, non scire ac videre omnia, nisi omniscientiæ majestatem, atque sic laudem Deitatis illi derogare placeat.

14. Adhæc præscientia non causam rerum denotat, sed noticiam, cum quidem providentia significet actionem Dei, qua hoc vel illud efficaciter operatur.

15. Porro præscientia & præscire de Deo κατ' ἀνθρώποπαθειαν prædicatur, cum propriè loquendo non præscire, sed scire omnia dicatur; siquidem ei nihil vel præteritum est vel futurum, sed universa citra temporum intervalla, quæ in invariabili illa æternitate non dominantur, præsentissima.

16. Circa hanc autem de præscientia tractationem sese offert quæstio de necessitate & contingentia, an Dei prævisio rebus prævisis ac præscitis necessitatem imponat, & contingentiam tollat? id est, an propter præscientiam Dei omnia fiant necessario?

17. Sanè

17. Sanè Calviniani, qui præscientiam Dei fingunt esse rerum omnium præscitarum (& per consequens, omnium etiam præscitorum scelerum & flagitiorum) causam, hoc ipso contingentiam rerum libertatemq; voluntatis humanæ penitissimè tollunt.

18. Nos, quia scimus, causam omnem scelerum à Deo in scriptura removeri, Psal. 5. & 1. Iohan. 2. pronunciamus indubitanter, prævisionem Dei rebus præscitis, maximè his, quæ naturæ voluntatiq; Dei juxta patefactum verbum adversantur, necessitatè nullo modo imponere.

19. Vt enim exemplo rem declaremus, non quia Deus præscit, Davidem commissurum esse adulterium: ideò ille adulteriũ committit: sed econtra potius, quia David libera voluntate, instigante Satana, adulterium commissurus erat, ideò Deus (quem latere nihil potest, aliàs non esset omniscius, atq; sic ne Deus quidem) ita videt.

20. Quòd si David abstinuisset ab uxore Uriæ (sicut tam poterat abstinere, quàm Ioseph juvenis ac cœlebs ab herili conjugè) hoc ipsum vidisset Deus, Davidem scilicet adulterium commissurum non esse.

21. Quemadmodum Astronomus, suæ artis beneficio prævidet futuram Eclipsin, nec fallitur in sua prævisione. Hæc ipsa tamen illius prævisio non efficit, ut Eclipsis oriatur. Non enim quia Astronomus prævidet venturam esse, ideò ventura est: sed potius quia ex alijs causis ventura erat, ideò illam sic venturam Astronomus artis suæ canones secutus prævidet ac prædicat.

22. Tamen & hoc addendum est, quòd Astronomo nuda tribuitur prævisio: Deo autem non prævisio nuda vel ociosa, sed cum quadam actione conjuncta, ea verò differente, pro rerum, quæ ab ipso videntur ac noscuntur, diversitate.

23. Siquidem bonas hominum actiones ita præscit Deus, ut easdem juvet: malas verò sic præscit vel scit potius, ut illas divina sua gubernatione non juvet, non promoveat, sed à libera hominum voluntate profectas puniat, & ad fines bonos, suæq; naturæ congruentes sapientissimè reducat.

24. Qua de re infra copiosius, ubi tractabitur, quomodo providentia Dei circa hominum diversas actiones diversimodè occupata sit.

25. Secunda pars definitionis nostræ est, quòd Deus naturas rerum sustentet, & ordinem à se conditum pro libera sua voluntate conservet & gubernet.

26. Sunt autem hæc opera Dei, puta creatio & conservatio rerum, non absolutæ necessitatis, sed liberrimæ voluntatis; sicut scriptum est: Omnia, quæcunq; VOLUIT, fecit in cælo & in terra.

27. Interim quæ liberè fecit, eâ faciendâ quoque liberè decrevit, & post factum decretum necessaria sanè sunt, necessitate autem non absoluta, sed ex hypothesi. Quemadmodum & missio Filij in mundum necessaria est, ratione decreti semel facti, & nihilominus decretum ipsum, ut & executio decreti, ad Dei voluntatem refertur. Iohan. 6. Ephes. 1. & alibi.

28. Quæcunq; enim Deus operatur ad extra, sunt liberæ voluntatis: cum actiones internæ, veluti gignere, gigni & procedere, non ad libertatem voluntatis, sed ad naturæ divinæ absolutissimam necessitatem referantur, necessitatis voce semper excludente coactionem, quæ in Deum nullo modo cadit.

29. Quemadmodum & justus est Deus, non coactè, sed neque ita liberè, ut possit etiam esse non justus, sed absoluta necessitate justus est, aded ut Deus non esset, si justus non esset; sicut Deus non esset, nisi esset pater, Filius & Spiritus Sanctus.

30. Cæterum creationis opus non esse fortuitum, nec mundum ex temerario atomorum concursu conflatum, aut casu extitisse, sed Dei providentia conditum esse, universa scriptura clamat.

31. Conservatio quoque est divinæ providentiæ ipsius opus. Quanquam enim creato sex diebus mundo, quievisse scribitur Dominus Genes. 2. quatenus non novas deinceps creavit species: tamen si specierum conditarum in individuis conservatione & propagationem, nec non totius cæli terræque, & omnium, quæ in ijs sunt, gubernationem spectes, rectè Salvator ait: Pater meus operatur usq; modò, & ego operor.

32. Et Actorum capite decimo septimo dicitur: In ipso sumus, vivimus & movemur. Et Coloss. 1. Omnia in illo consistunt. Hebr. 1. Qui (Filius DEI) portat omnia verbo potentia suæ.

Hæc

33. Hæc ipsa porrò sustentatio naturarum conditarum, non minus atque creatio, liberrimæ voluntatis Dei actio est, & proficiscitur quidem ab omnipotentia Dei, quæ verò in rebus ad extra non omnia, quæ operari posset, operatur, sed quæ vult.

34. Ideoq; in novissimo die desinet hæc creati mundi sustentatio, quando Deo virtutē suam subtrahente, transibunt, & in nihilū evanescent cælum & terra, & locus non invenietur eis amplius Apocal. 20.

35. Quare cum ad hunc ordinem alligatus non sit, sed ordo conditus ipsius potius voluntati ex toto subjaceat: potest eum, quoties vult, miraculosè intervertere, suspendere, promovere, impedire: quod miracula stantis Solis & Lunæ, retracti è medio cursu Solis, aliaq; innumera testantur, quæ in sacris Biblijs descripta leguntur.

36. Est verò & hæc divinæ providentiæ species, quòd procurat ea, quæ ad vitam hanc temporalem sunt hominibus necessaria.

37. Primum exordium vitæ nostræ luculenter arguit, Deo homines esse curæ, utpote cujus manus, Iobo teste, hominem effingit, & ex rudi semine universa illius membra mirabiliter format, spiritum viventem largitur, & inter angustias partus potenter nos homines conservat, & ex utero matris extrahit: teste scriptura Psal. 22. 71. & 139.

38. Porrò in hanc lucem editos sic bonitate sua fovet ac protegit, ut citra voluntatem ejus ne capillus quidem cadat de capite illorum. Matth. 10.

39. Quamobrem si qua videntur evenire hominibus casu vel fortuna, ea coram Deo, qui casus & eventus hominum simul omnes divina sua providentia regit, temperat & moderatur, fortuita non sunt: sed fiunt, Deo sic permittente, disponente & ad bonos fines determinante.

40. In hoc quoque se ostendit Providentia Domini, quòd hominibus de victu & amictu alijsq; ad temporalis hujusce vitæ usum pertinentibus liberaliter prospicit.

41. Hoc ut eò certius sibi persuadeant homines, fore, ut Deus sua ope illos non destituat: proponit scriptura avium & animalium exemplum, quæ Deus larga manu pascere pro benignitate sua consueverit.

42. Ipse

42. Ipse namq; dat escam omni carni, pullis corvorum invocantibus eum, servat homines & jumenta, sinit gramen crescere pro jumento, emittit fontes in convallibus, ut inter medium montium pertranseant aquæ: potabunt omnes bestiae agri. *Psal. 104.*

43. Quod autem Apostolus Paulus, allegans illud Mosis: (*1. Corinth. 9.*) Bovi trituranti non obligabis os, addit: num boves curæ sunt Deo? an non propter nos hæc potius scripta sunt? non simpliciter hoc, sed comparatè accipiendum est, facta nimirum collatione boum ad homines, duo hæc indicans: Primò, homines magis à Deo curari quàm boves. Deinde, hæc NON SCRIPTA esse propter jumenta, sed propter nos homines, qui scripta Mosis legere possumus & intelligere, quod bobus non comperit.

44. Idcirco Salvator à solitudine victus & amictus suos dehortaturus, jubet intueri aves cœli, (*Matth. 6.*) jubet considerare passeret, (*Matth. 10.*) quorum duo minuto esse veneunt: atq; hinc certam animo fiduciam concipere, quòd multò magis ipsos pasturos & protecturus sit, dummodò ei fidant.

45. Inter res ad hanc vitam humanam, adeoq; ad humani generis propagationem necessarias, numeratur etiam conjugium, in quo regendo providentia illa Domini mirabiliter elucet.

46. Quanquam enim domum & bona itidem ex Dei manu accipimus: prudens tamen uxor multò magis singulari Dei dispositione obtingit. *Proverb. 19. Syr. 26.* Quod testatur memorabile exemplum nuptiarum Isaaci & Rebeccæ *Genes. 24.*

47. Vnde natum illud commune verbum: Conjugia sunt fatalia. Quod dextrè acceptum, piam de admiranda Dei providentia sententiam complectitur.

48. Non quod fatali quodam & ineluctabili decreto quisq; suæ consocietur conjugii (hoc enim esset contingentiam & agendi libertatem in rebus humanis tollere) nec quòd Deus absq; causarum secundarum aut inferiorum adminiculis, aut citra respectum pietatis vel impietatis conjugia hominum ex solo arbitrio suo absoluto sic disponat, ut hanc, quam ducis, & non aliam; tibi ducere simpliciter necessum sit.

49. Sed quòd providentiæ suæ habentis consilia voluntatesque hominum ita moderetur, ut, cui velit, in compensationem antegressæ pietatis tranquillum & pacatum procuret conjugium: rursus,

fus, alium in pœnam libidinum aut aliorum peccatorum sinat pœnitendis irretiri nuptijs.

50. Quemadmodum è converso nonnunquam bono consilio paternæ castigationis permittit, ut spectatæ pietatis homines in incommodas uxores, probatæ & innoxiaæ fœminæ in maritos incommodos incidant; vicissim impij sæpe uxores nanciscantur laudatissimas, veluti Nabal Abigaelem 1. Sam. 25. Pro ut Deus vel sub cruce statuit exercere pios, vel beneficijs ad pœnitentiam provocare impios. Rom. 2.

51. Sed neq; in morte hominum cessat Dei providentia: quin potius in numerato habet & velut in libro consignatos dies omnes vitæ singulorum, & terminum præfigit cuiq;, quem transilire nequeat. Psal. 139. & Job. 14.

52. Hoc verò Theologicum pronunciatum Iobi simul ac Davidis eò accipiendum nequaquam est, quasi Deus tale de singulorum morte decretum fecerit, ut quemq; hac, qua moritur, hora, hoc item genere mortis obire simpliciter necesse sit.

53. Quòd enim Iob asserit de termino divinitus præfixo, qui transiri nequeat: id partim ad præscientiam Dei pertinet; cui mors cuiusq; infallibiliter nota est; quandocunq; illa & quomocunq; eveniat: partim ad efficacem constitutionem metæ pertinet, eam verò non in absoluto, nullisq; precibus aut rationibus flexibili decreto, sed decreto respiciente causas etiam inferiores & secundas, partim naturales, partim voluntarias, quas tamã Deus pro divino arbitrio suo liberè moderatur.

54. Sic usu venit crebrò, ut qui naturaliter in multam usq; senectam victurus erat, sua intemperantia filum vitæ suæ abrumpat ipse, concilians sibi crapula, ebrietate, aut libidine, morbos, quibus ille naturæ habitus mutatur, ut multò citius moriatur, quàm aliàs moriturus erat.

55. Vbi manifestum est, intemperantes illos, cùm præmatura morte pereunt, Deum incusare non posse, quasi ita necesse fuerit evenire, cum hunc terminum illis præfixerit, quem transilire nullã vitæ temperantia potuerint.

56. Imò in pœnam peccatorum hic & non alius eis terminus constitutus esto, ut quia tales sunt, ob hoc ipsum præterire hanc metam non possint; qui si vixissent temperanter, Deus hoc salubri

B

medio

medio interveniente terminum eis fixisset alium, hoc est, vitam ad annos plures eis prorogasset.

57. Neque tamen Deus fuisset ideo mutatus, aut in præscientia sua deceptus: siquidem hoc ipsum vidisset, moderatè illos ac temperanter esse victuros, ideoque vitam eorum prolongatum iri.

58. Idem haud obscure docent promissiones Dei, velut Exod. 10. Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram. Et Exod. 23. Servietis Domino Deo vestro, ut benedicam panibus tuis, & auferam infirmitatem de medio tui, & numerum dierum tuorum complebo. Quæ promissio prorogandæ vitæ obsequentibus Deo facta repetitur Deut. 30. psal. 41. Proverb. 3. & 4. Sirac. 3.

59. Cum ergò promissio longævitatis manifesta conditione pietatis & obsequij erga Deum limitata sit, firma consequentia hinc infertur, providentiam Dei vitæ humanæ terminum absoluto quodam decreto, sine consideratione antegressæ pietatis vel impietatis non constituere.

60. Præsertim cum & comminationes demonstrent, impijs ob scelera vitam à Deo decurtari, iuxta illud Psal. 55. Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.

61. Exemplo res illustrior evadet. Absolon si honorasset patrem, & obtemperasset monitis ejus: futurus fuisset longævus super terram, juxta promissum quarti præcepti.

62. Iam verò quia Patrem dehonestat, in exilium ejicit, persequitur, & regno exutum vitâ insuper spoliare cupit: abrumpitur ei vita, & hic terminus illi præfigitur, ut ab arbore suspensus & lanceis transfixus pereat. Quem terminum (posita iam causâ, videlicet impietate in patrem) transsilire ex hypothese modò indicata non potuit.

63. Infinita sunt exempla, quæ proposito nostro plenam fidem faciant. Diluvio perit originalis mundus; incendio Sodomitico quinque civitates; Sichemitæ cæduntur ob stupratam Dinam; Her & Onan nepotes Iacobi ex Iuda, propter scelera occiduntur; Beniamitæ ob violatam Levitæ conjugem cadunt in ore gladij; Core, Dathan & Abiran, cum conjurata factione delentur: & quis infinitas clades, humano generi ob scelera, flagitia & peccata cœlitus immissas recensere valeat?

Atque

64. Atque sic sanè in enumeratis exemplis suis cuique à Deo fixus est terminus violentus, tragicus & funestus; non certè decreto simplici, quasi nihilominus ea hora, eoque genere mortis crudeli perituri fuerint, si maximè à peccatis illis abstinuissent: Diversū namque loquitur, imò clamat historia sacra: sed decreto ex hypothesi facto, in pœnam justam improbitatis antegressæ.

65. Ninivitis profectò palam edicit Ionas Dei jussu, nisi resipiscant, fore ut intra 40 dies pereant. Et hic eis futurus est vitæ terminus, quem, nisi pœnitentiam agant, præterire non poterunt.

66. Sin vero ad meliorem frugem conversi fuerint, non hic tragicus, sed alius opatior & in longiorem ætatem productus cuique illorum terminus reperietur constitutus. Atque hoc posterius etiã probavit eventus.

67. Idem respondetur de furibus, latronibus, alijsque maleficis, qui tempore eo, quo naturaliter adhuc valent, strangulantur, percutiuntur gladio, subiguntur in rotam, aut alijs supplicijs exterminantur.

68. Hi non fatale aliquod decretum Dei de hoc funesto termino sibi inevitabiliter ita præfixo querimonias moveant; sed justam Dei pœnam vindicantem scelera hominum agnoscant.

69. A quibus si abstinuissent (quod vel suis relictis viribus possunt etiam non renati, ut gentilium exempla perhibent) certè non tristibus his supplicijs extincti fuissent, nec morte sublatis præmatura: sed longiorem metam & tranquilliores exitus fuissent consecuti.

70. Sic medicorum ope multi (Deo benedictionem largiente pharmacis) recreantur ex morbis, qui si contempnissent illa media, quæ Deus contemni prohibet; non certè per miraculum fuissent conservati, sed mortui.

71. Quòdque Deus quòdam ad causas inferiores & secundas, sive naturales, sive voluntarias, respectu & intuitu, hominibus horam mortis præstituat: indicio est historia navigationis Paulinæ Act. 27.

72. Cum enim de vita periclitarentur, cum Paulus ipse, tum comites ejus (erant autem in navi animæ ducentæ septuaginta sex) solatur Apostolum angelus Domini verbis hisce: ne timeas Paulus: Cæsari oportet te sisti. Et ecce, donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum,

73. Huic promisso Dei tanta fiducia innititur Paulus, ut ad navigationis socios palam dicat: nullius vestrum capillus de capite cadet.

74. Nec tamen vocem illam Angeli ita simpliciter accipiendam autumat, ut quocumque tandem modo sese gerant navigantes, nihilominus salvos & incolumes ad portum perventuros existimet.

75. Hunc enim sensum oraculi refellit ipse, quando nautis demissa in mare scapha fugam à navi parantibus, clamat ad Centurionem & milites: nisi hi in navi manserint, vos salvi esse non potestis.

76. Quo vel unico exemplo demonstratur potentissimè, horam mortis non esse simpliciter homini absque secundarum causarum respectu decretam: sed Deum in discernenda illa respicere ut plurimum ad causas secundas, ad media, quin etiam vigore promissionum & comminationum suarum ad hominum vel pietatem, quæ promissiones hujus etiam vitæ habere dicitur 1. Tim. 4. vel impietatem, ob quam Deus præmatura morte excindit non solitarias dumtaxat personas, sed integras sæpè gentes & innumerabiles homines.

77. Medijs tamen, quæ diximus, non sic alligata est Domini providentia, quin etiam absque ijs, quoties & quando vult, possit è morbis eripere, ac velut ex porta mortis, ut scriptura loquitur, exaltare, & ad vitam ac valetudinem integram recreare suos, viribus illorum, quæ prostratæ jacebant, supra omnium hominum expectationem mirabiliter resectis ac redintegratis.

78. Quod non tantum ex miraculis illustribus illis & in oculis incurrentibus apparet, quæ sacra historia memorat: sed testantur id etiam hodie piorum ex præsentissima morte liberationes insperatæ & admirandæ.

79. Qua in parte plurimum valere preces cum publicas tum privatas, experientia loquitur, idque ipsum sacrarum literarum exempla confirmant.

80. Hiskias Rex Iuda, cum ei dictum esset: dispone domui tuæ, quia morieris & non vives: nihilominus precibus suis quindecim annorum additamentum à Deo impetrat. Esa. 38.

81. Et Paulus Apostolus se in Asia de vita jam jam desperasse, & sententiam mortis animo jam concepisse scribit: verum ex tanta morte

morte esse ereptum à Deo, grata mente recenset: in quo, inquit, spem fixam habemus, quòd etiam posthac nos erepturus sit, simul adjuvantibus & vobis per deprecationem pro nobis.

82. Idem vult Iacobus cap. 5. scribens de fratre ægrotante, ut (juxta morem primitivæ Ecclesiæ, in qua vigeat adhuc miraculosum donum sanationum.) accersi curet presbyteros, qui orent super illum, ungentes illum oleo in nomine Domini, & obsecratio fidei (inquit Divus Iacobus) salvum reddet laborantem, & eriget eum Dominus. Atq; hæc quidem de Providentia Dei circa hominum mortem disponendam occupata.

83. Nobilissima divinæ providentiæ seu species seu pars est, quæ circa salutem hominum æternam procurandam versatur.

84. Ea est prædestinatio seu ad vitam æternam Electio eorum, qui hæredes erunt salutis 1. Tim. 1. hæredes regni Iacob. 2. quod paratum eis est ab initio mundi Matth. 25. quos ipsos scriptura nominat reliquias salvandorum Esa. 10. reliquias secundum Electionem gratiæ Rom. 11. & hac periphrasi designat, quòd credituri essent in Christo ad vitam æternam 1. Tim. 1.

85. Hæc non est absoluta nulloq; ordine definita, ut ad omnes promiscuè homines, etiam eos, qui in Christum nunquam credunt aut credituri sunt, æquè atq; ad credentes, referatur.

86. Sed hac τὰξια in ipso Dei æterno consilio circumscripta est, ut quicumq; in Christum Iesum, in quo facta Electio est, verè & ad finem usq; credunt, vel (ut periphrasin ab Apostolo usurpatam repetamus) credituri erant (1. Tim. 1.) hos Deus in proposito Electionis ad vitam æternam prædestinet, & in executione propositi actu salvet & glorificet.

87. Quemadmodum scriptum est: quos præscivit, hos & prædestinavit, quos prædestinavit, hoc & vocavit, quos vocavit, hos & justificavit, quos justificavit, hos & GLORIFICAVIT. Roman. 8.

88. Et rursus Iohan. 5. Omne quod dat mihi Pater, VENIET ad me. Et Ioan. 10. Vos non creditis, quia non estis de ovibus meis, quemadmodum dicebam vobis: oves meæ vocem meam AVDI- VNT, & ego cognosco eas, & SEQUUNTUR me.

89. In eandem sententiam scribit Lucas Actor. 13. Crediderunt, QUOTQUOT erant ordinati ad vitam æternam,

90. Et Ephes. 1. Elegit nos **IN CHRISTO**, antequam ja-
cerentur fundamenta mundi.

91. Qui ergo **SUNT** in Christo Iesu Domino nostro Rom. 8.
hi demum censendi sunt in eorum numero, quos Deus **IN** Christo
elegisse dicitur.

92. Nam, ut idem Apostolus testatur, elegit nos Deus ab initio
ad salutem in sanctificatione spiritus & in **FIDE** veritatis.

93. Quapropter & Iohannes ait, 1. Epist. 5. Hoc est testimoni-
um quod testificatus est Deus de filio suo, quod vitam æternam de-
dit nobis Deus, & hæc vita **IN FILIO** ejus est. qui **HABET**
filium, habet vitam: qui non **HABET** filium Dei, vitam non ha-
bet.

94. Et Iacobus 2. cap. scribit: nonne Deus elegit pauperes hu-
jus mundi, divites **IN FIDE**, & hæredes regni, quod promisit
Deus his, à quibus dilectus fuerit?

95. Planè ut & Paulus asserit, Deum non multos sapientes se-
cundum carnem, non multos potentes, non multos claro genere
natos, sed quæ stulta erant secundum mundum, elegisse, ut pude-
faceret sapientes, & quæ erant imbecillia in mundo, elegisse, ut pude-
faceret ea, quæ sunt robusta, & quæ ignobilia erant in mundo con-
temptaque, delegisse, & ea, quæ non erant, ut ea, quæ sunt, oblite-
raret.

96. Quia enim sapientes ac potentes hujus mundi sapientiam
Dei pro stultitia ducunt 1. Cor. 1. ideo propter hunc contemptum
divinæ sapientiæ (& non propter aliquod Dei decretum de ipsorū
exitio absolutè factum) non eliguntur à Deo, sed infatuantur & re-
probantur, & absconditur eis mysterium Evangelicæ prædica-
tionis, ut & Christus Matth. 11. testatur.

97. Quamobrem Electio Dei seu prædestinatio ad vitam, nequa-
quam pertinet ad bonos simul & malos, sed tantum ad bonos &
ad filios Dei, qui æternam salutem **CONSEQUUNTUR**, in-
quit Epitome, ut & formula ipsa Concordiæ.

98. Porrò electionis & prædestinationis divinæ fons quidem &
origo est misericors illa Dei voluntas, qua serè desiderat, vult, sitit
& expetit omnium ad unum hominum salutem Ezech. 33. 1. Tim. 2.
nec tamen ideo putandum, electionem Dei seu prædestinationem
indiscretè ad omnes homines se porrigere.

Nam

99. Nam & justificationis & salvationis fons est illa misericors voluntas Dei, qua omnium hominum salutem expetit, nec tamen ideò ad omnes homines pertinet vel justificatio vel salvatio.

100. Nam voluntas illa Dei solitariè posita, & à fidei consideratione abjuncta, non actum ponit vel electionis vel justificationis: sed desiderium duntaxat explicat, id verò serium planè, longèque ardentissimum, quo Deus omnes homines electos justos & salvos esse cupit, si omnes in Christum Mundi Redemptorem credant.

101. Quia verò non omnes credunt, imò nec medijs utuntur, per quæ fidem in eis Spiritus sanctus operaturus erat: ideò etiam non omnes eliguntur, justificantur & salvantur: siquidè ut extra Christum fide agniti nulla salus est, ita nulla quoq; ad salutem prædestinatio, nec justificatio.

102. Sic culpa omnis paucitatis electorum & salvandorum rejicitur non in Deum, sed homines ipsos. Sicut scriptum est: Qui non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomen unigeniti filij Dei. Iohan. 3.

103. Et rursum Matth. 23. Quoties volui congregare filios tuos, ut gallina congregat pullos sub alas suas, & NOLVISTI?

104. Et Iudæis contradicentibus Paulo & Barnabæ, respondent Apostoli: vobis oportebat primùm annunciari sermonè Dei: sed quia repellitis illum, & indignos vos judicatis vita æterna, ecce ad gentes convertimur. Act. 13.

105. Cæterum nolo hanc partem divinæ providentiæ persequi longius, cum haud ita pridem de ea disputatum sit.

106. Ultimam ergò definitionis institutæ partè ut excutiamus, dispiciendum est, qualem se circa hominum actiones gerat æterna Domini providentia.

107. In actionibus bonis Deus non solum generali sua actione sustentat naturam agentem, & vim agendi confert: sed easdem quoq; probat & præcipit: quin haud rarò ad actiones civiliter bonas homines etiam non regeneratos peculiari motu exuscitat: easq; præter intentionem illorum, à quibus eduntur, ad fines gloriosos transfert.

108. Actiones porrò non civiliter duntaxat, sed spiritualiter bonas, hoc est, à fidei persona secundum præscriptum divinæ legis profectas, ita jubet, ac promovet, ut earum causa efficiens non in homini

hominibus quærenda sit; quemadmodum aliàs moralium actionũ voluntas hominis rectæ rationi obsecundans causa propinqua est.

109. Hic enim valet illud Christi: sine me nihil potestis facere, Ioan. 15. Et paulinum hoc: non sumus idonei ex nobis tanquam ex nobis aliquid cogitare 2. Cor. 3.

110. Deus igitur hic bonarum actionum causa efficiens in solidum est: homo verò se duntaxat ut instrumentum habet.

111. De malis actionibus intricatior est quæstio, num Deus etiã in ijs concurrat, vel earum ociosus spectator sit.

112. Tenendum igitur; primò Deum actiones pravas & vitiosas nec velle, nec probare, multò minus præcipere, minimè omnium autem occulto aliquo decreto ad illas quenquã impellere.

113. Quemadmodum scriptum est, Non Deus volens iniquitatem tu es, Psal. 5. Deus enim lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ 1. Ioan. 1. Ideò quæ in mundo sunt, velut concupiscentia carnis, concupiscentia oculorũ, & fastus vitæ, non sunt ex Patre 1. Ioh. 2. ut neq; tentat ad malũ Deus, Iacobi 1. sed perfectè & ex toto peccatum omne abominatur Zach. 8. prohibet lege Decalogi, & eb id temporales ac sempiternas pœnas denunciat Deut. 27.

114. Quemadmodum autè in omnibus actionibus humanis Deus concurrat generali ratione, sustentando naturam agentem, largiendo motum seu potentiam agendi, atq; adèò principia & organa actionum, mentem, voluntatem, cæterasq; vires animæ ut & corporis membra: sic etiam cum malè agit homo, Deus certè sustentat naturam qualis est, & motum largitur: quod ni faceret, ne digitum quidem movere vel homicida, vel fur, vel alius quispiam sceleratus posset.

115. Neq; tamen hinc rectè concluditur, Deum peccati esse causam, quod omnem motum & actum suppeditat.

116. Sicut enim inter naturã ipsam hominis, quæ etiã post lapsum à Deo est, & inter insitum vicium originale, quod à Deo non est, meritò distinguitur: sic in peccatis actualibus inter motum seu actum ipsum, & inter vicium seu deformitatem & ἀταξίαν motus sive actus non minore diligentia discernendum est.

117. Exemplo rem declarabimus. Quòd fur manũ suam extendere, eaq; quippiam apprehendere potest, habet hoc à sustentante Deo, qui animæ hominis hanc facultatem regendi movendique membrã largitur.

118. Quòd

118. Quodd autem fur in eo motu aberrat, suamq; manum ad ob-
jectum illicitum Dei; lege vetitum extendit : est hæc adhærens
motui ἀταξία, non Deo, sed perversæ voluntati furis adscribenda.

119. Planè ut in claudicatione corporis hæc duo concurrunt.
Primò quidem motus seu localis progressio : dehinc accedens de-
formitas, quòd non recto, sed in latus vacillante gressu incedit ho-
mo.

120. Quorum prius, videlicet ipsa progressio atq; motus ab ani-
ma est : claudicationis verò deformitas non ab anima suum ortum
habet, sed ab accidente, nimirum à corporis defectu.

121. Sic ergò nō ipse per se motus sive actus à Deo dependens est
peccatum, sed viciū in motu, à corrupto homine proficiscens mo-
tuq; polluens, est id, quod hominē peccati reum constituitū : adeò
ut si in peccato actuali tollas id, quod Dei est, peccatum nusquam
futurum sit : rursus si tollas, quod à perversa voluntate hominis
accedit, videlicet respectum ad rem illicitam : tum actus quatenus
actus & motus, reprehensione caret, imò ut opus Dei suam obtinet
laudem & commendationem.

122. Interim excusationem aut veniam non meretur homo,
quòd cum peccat ipse, Deus generali sua actione concurrat.

123. Imò exaggeratur inde peccatum, quòd homo, qui sine su-
stentante Deo ne quidem spiritum haurire aut digitulum movere
poterat, istum, quem Deus suppeditat, motum, non ad opificis glo-
riam & proximi utilitatem confert, sed contra Deum benefactorē
suum turpiter abutitur ad malum, à quo illum Dei præsentis &
sustentantis reverentia meritò avocare debuit.

124. Quando ergò quæritur, an Deus aliqua voluntate velit
ipsummet peccatū : simpliciter respondetur : NULLA PRORSVS.

125. Permittit autem Deus peccatum, quod non vult, propter
finem bonum, quem suæ providentiæ gubernatione hinc consequi-
tur.

126. Equidem non negatur, cum hac Dei permissione voluntate
ipsius aliquam conjungi, volens enim permittit, & non sim-
pliciter nolens.

127. Interim hæc ad diversa feruntur objecta. Nam, permissio
Dei respicit peccatum, voluntas ejus non ipsum per se peccatum,
sed finem peccati, ad quem id, quod sua natura malū est, interventu
bonitatis ac sapientiæ Dei convertitur, C 128. Neq;

128. Neq; sequitur si Deus velit finem, velle ipsum etiam media, hoc est, peccata, è quibus ille finis elicitur.

129. Non enim pariter sese habent ad Dei naturam, peccata, & bonum id, quod elicitur ex peccatis.

130. Cum finis quidem sit bonus, ideoq; naturæ Dei congruus, voluntatiq; ipsius undiquaq; conformis: peccatum vicissim naturæ voluntatiq; Dei sic adversetur, ut peccatum velle & probare sit destructio naturæ divinæ, quæ cum sit ipsa justitia & sanctitas, non potest velle id, quod justitiæ sanctitatiq; repugnat è diametro.

131. Adhæc peccatum non per se, sed plane per accidens boni illius finis medium esse dicitur. Siquidem peccatum sua natura nil nisi malum de se progignit.

132. Falsissimum igitur & cum blasphemia conjunctum, quin sacris literis palam contrarium pronunciatum est, si finem velit Deus, velle illum etiam peccata, quæ ad finem istum bonum diriguntur & revocantur.

133. Cæterum hæc, de qua dictum modò est, permissio non nuda permissio est, sed cum finium determinatione, conjuncta.

134. Non inquam, ea determinatione, qua hominem ad peccatum destinare fingitur impiè: sed qua peccatum à libera hominum voluntate profectum ad fines naturæ suæ congruentes, bonos & salutares, atq; sic ἀταξίαν ad τάξιμ revocat.

135. Quin & meris malas hominum actiones circumscribit, & impijs limites constituit, quousq; peccandi progredò, ubi & quando nolentes volentes ab instituto illos dejicere velit ac depellere.

136. Atq; hoc est, quod scriptura prædicat & in eis opera cœlestis providentiæ connumerat, quòd videlicet interverrit conatus impiorum, ponit circulum in naribus, & frenum in labijs eorum, consilia malignorum dissipat, ne possit illorum manus implere, quod cœperant. Esa. 37. Job. 5.

137. Sic Domini providentia tristem & horrendam illam peccatorum ἀταξίαν hac finium determinatione corrigit, & præter intentionem voluntatemq; peccantis hominis ad τάξιμ pro infinita sua sapientia revocare consuevit.

138. Sic fratres Iosephi peccant enormiter, vendendo fratrem innoxium. Interim Deus hoc ipsorum peccato, ad quod illos nec occultè nec aperte vel destinavit vel impulit, utitur ad optatissimū hunc

hunc producendum finem; ut ista occasione Ioseph emergat in re-
gno Ægypti, ipsiusq; salutari opera familia paterna, quæ tum erat
Ecclesia Dei in his terris, hospitium simul & liberalem victum tem-
pore famis in Ægypto habeat.

139. Proinde Ioseph ipse fratres ob commissum scelus anxios
solatur hac memorabili sententia: vos cogitastis adversus me
malum; Deus autem convertit id in bonum. Gen. 50.

140. Sic Iudæi persequuntur Christum, tradunt crucifigendum
Pilato, non sine providentia consilioq; Dei, ut & scriptura fateretur
Actor. 2. & 4.

141. Et ipsi quidem hunc nefarium finem & scopum unice præ-
fixum habent, ut hunc Iesum Nazarenum funditus exterminent.

142. Ad quod scelus nequaquam Deus, sed Diabolus, proprijq;
cordis malitia & conceptum animis hostile odium invidiaq; illos
instigarunt.

143. Deus autem secundum præscientiam suam cognoscens,
quid ipsi molituri sint, permittit eis, ut in perficiendo scelerato
proposito libidinem suam expleant.

144. Permittit autem voluntate consilij, hoc est, eo fine consi-
lioq;, ut hoc medio salus totius generis humani procuretur.

145. Qui præclarus finis non à crucifigentibus Iudæis vel specta-
tur vel producitur, sed à providentia Domini, quæ in tam salutares
fines pessima quæq; hominum cogitata, dicta & facta novit mira-
biliter convertere.

146. Atq; hoc est, quod Divus Petrus ait Actor. 2. hunc (Iesum)
definito consilio & præscientia Dei traditum, cum accepissetis per
manus iniquorum, crucifixistis.

147. Vbi præscientiæ vox sceleratum Iudæorum factum respi-
cit: vocabulum autem consilij finem optatum illum spectat, quem
Deus in consilio suo respexit, propter quem permittit eis id, quod
aliàs absq; huius finis intuitu permissurus nunquam erat.

148. Citra quod Dei permissum Iudæi conatum suum perficere
non poterant, dicente Christo ad Pilatum: non haberes potesta-
tem adversus me ullam, nisi tibi datum esset è supernis. Ioan. 19.

149. Hinc toties ante elusa fuit omnis illorum improbitas, ut
quod maxime vellent, Deo frenum eis injiciente, perficere minime
valerent. Quærebant, inquit Ioannes capite septimo, eum appre-
hendere,

C 2

hendere,

tendere, & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius.

150. Nec aliud vult locus Actor. 4. Convenerunt verè adversus sanctum filium tuum Iesum, quem miseras, Herodes simul & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, ad faciendū, quaecunq; manus tua & consilium tuum prius decreverat, ut fierent.

151. Neq; enim dicit Petrus Apostolus, Deum decrevisse, ut hæc **FACERENT** Herodes, Pontius Pilatus, & Iudæi: sed ut ista **FIERENT**, hoc scilicet sine, ut redimeretur genus humanum.

152. Proinde hæc verba (ut fierent) non absolute sed limitate sumpta, ratione facti Iudæorum impij, permissionem, ratione finis autem decretam in Dei consilio determinationem explicant.

153. Vnde liquet, Deum ab omni culpæ suspicione penitus absolvi, & causam omnem sceleratæ actionis in Satanam & hominū perversam voluntatē conferri: quando non idè crucifigunt Christum, quia Deus ita decreverit, & quia consilio divinæ providentiæ subservire cupiant: sed potius econtra quia Deus videt coram, quòd ex Satanico odio Dominum gloriæ crucifiguri sint, idè jam decernit, ut hic, de quo dictum est, finis longè optimus & præstantissimus hinc producat, & hoc salutari consilio ista **FIANT**.

154. Quòd autem Deus passim in sacris literis indurare dicitur, excæcare, incrassare cor, tradere in mentem reprobam, dare spiritum mendacem in ore pseudoprophetarum, dare spiritum compunctionis, oculos ut non videant, aures ut non audiant: decipere, facere, errare, mittere efficaciam illusionis, & similia: nequaquam hæc Deo efficacem operationem duriciæ & cæcitatæ cordiū humanorum, ut nec deceptionis mendacij & seductionis, impingunt.

155. Sed permissionē explicant, eam verò talem, sine qua Diabolus, cuius hæc sunt opera, in hominibus ea efficere non valeret.

156. Idcirco scriptura ipsa, quod hac loquendi ratione videtur nunc adscribere Deo, mox alijs in locis disertè interpretatur, Diabolo, ut & voluntati consentienti, adscribens efficientiam istorum malorum: Deo verò ut justo Iudici permissionem assignans, qui in pœnam præcedentium peccatorum permittit Diabolo, tanquam iudiciorum suorum administro & executori, ut talia efficaciter operetur. Hic enim & non Deus, efficax ad malum esse dicitur in filijs incredulitatis & inobedientiæ. Eph, 2.

157. Sic

157. Sic Deo non causæ respectus, non ortus, non principium indurationis aut seductionis competit, sed finis, quem ad declarationem iusti iudicii sui potenter inde producit: nec Deus hæc operatur se ipso, sed sententiam pronunciat, qua tales ob antegressam impietatem relinquuntur Satanæ dominio, qui iudiciale sententiam exitij à Deo latam, cupidissimè in reprobis illis Dei contemptoribus exequitur.

158. Sicut ergò Iudex aut Magistratus maleficum morte mulctare dicitur, non quòd ipsemet gladium in illum stringat, aut in inferendo supplicio manum admoveat: sed quòd sententiam mortis in eum dicat & pronunciet, ejusq; executionem efficacem spiculatori committat: sic eodem planè modo in allegatis locis Deo, ut iudici sententiam dictanti & executionem demandanti Satanæ, talia tribuuntur.

159. Esse hanc veram & solidam interpretationem *φράσεις*, perspicuè docet sententiarum & dictorum scripturæ indubitata collatio.

160. Affirmat scriptura Mosaica, dixisse Deum Exodi 4. Ego indurabo cor Pharaonis. At Scriptura eadem asserit Exod. 8. Pharaonem ipsum aggravasse cor suum.

161. Iob. 1. scribitur Satanus incitasse Sabæos & Chaldaeos, ut greges & armenta Iobis abigerent: & concitato vento à regione deserti concussisse & evertisse domum, in qua congregati erant filij filiaeq; Iobis, eosq; simul omnes ruina ædium miserabiliter oppressos contrucidasse.

162. At Iob in permittentem suaq; gubernatione ad certos fines ista revocantem, Deum respiciens, cum sciret, citra concessionem Dei, nec Satanam, nec Chaldaeos, nec Sabæos, quicquam in talibus moliri posse, piè exclamat: Dominus dedit, Dominus abstulit, sic nomen Domini benedictum.

163. Hæc ipsa verò mala non efficaci Dei actione, sed permissu Dei à Satana esse perfecta, irrefragabilis tenor historiae demonstrat. Petit enim Satanus à Deo, ut sibi potestatem grassandi in ea, quæ Iobis erant, concedat: & permittit hoc illi Deus, isto fine, ut sub cruce servum suum exercent, & inconcussæ pietatis, timoris Dei ac tolerantia exemplum ad omnem venturam posteritatem in ipso statuatur.

164. Ita Simei instinctu Satanæ maledicit Davidi Regi, contra expressam legē Domini: Principi populi tui non maledices Ex. 22.

165. Quanquam autem David exactè novit, Deo crimen hoc Simei minimè probari: tamen non sine peculiari consilio divinæ providentiæ hæc sibi evenire perpendens, ait: Dominus dixit ei, ut malediceret Davidi.

166. Neq; tamen hoc vult David, quòd Dominus scelus hoc vel præceperit Simei, vel eum arcana ratione ad crimen illud læsæ Majestatis perpetrandum adegerit aut impulerit.

167. Sed quemadmodum Simei competit hoc ut peccatum: sic ad Deum refertur, ut pœna peccati: hoc est, convitiatori Simei tribuitur hujus sceleris causa, principium & ortus: Deo non ortus, non principium, sed finis ille bonus, quatenus malo benè utitur ad suū peragendum in Davide opus, nimirum ad humiliandum & castigandum illum ob peccata præcedentia. Quod David humiliter agnoscit, & hæc sibi dicto jam consilio Dei evenire piè rectèque interpretatur.

168. De eodem Davide legitur, quod furor Domini commoverit illum, ut numeraret populum. At ne peccati hujus efficientiam in Deum conferri quis existimare posset: Spiritus sanctus alio in loco ad Satanam autorem refert, dicens 1. Paral. 21. Satanam consurrexisse adversus Davidem, eumq; incitasse ad numerandum populum.

169. Quæ sententiarum collatio non obscure monstrat, hic itidem Deo non nisi permissionem tribui finium determinatione limitatam, quatenus Diabolo, qui sine Deo permittente nihil potest, permisit Regem ad hoc superbiæ peccatum propellere, ut occasio esset puniendi securitatem ingrati populi.

170. Ad eundem modum, quod Esaïæ 64. populus Dei conqueritur; quare errare nos fecisti à vijs tuis? indurasti cor nostrum, ne timeremus te: id Psalmo 81. Dominus permissivè exponit, inquiens: non audivit populus meus vocem meam, & Israel non intendit mihi. Et DIMISI eos secundum desideria cordis eorum, & ibunt in adinventionibus suis.

171. Quamprimùm enim Deus subtrahit Spiritus sui ductū, & hominem sibi ipsi relinquit, ibi (si maximè nulla prorsus alia Dei operatio accedat) sua natura homo nihil aliud, quàm à vijs Domini errare potest.

172. Consi-

172. Conſimiliter affirmat de gentibus Apoſtolus, quòd Deus illos tradiderit in mentem reprobam, & cupiditates ignominioſas, ut facerent, quæ non conveniebat, Rom. 1.

173. Ne verò quis cauſam & culpam ſclerum, quæ patrarunt olim gentiles, opinetur imputari Deo; Paulus explicationem adijcit, quando Deum illos tradidiſſe ait in immunditiam, per cupiditates **C O R D I V M S V O R V M**: manifeſtè perhibens, cupiditates iſtas, & hinc enatam immunditiam, non à Deo iſtis immiti, ſed illorum corda quodam vitiatæ naturæ habitu jam antè ſcattere impuris illis cupiditatibus, & Dei permiſſu fieri, ut in pœnam idolomaniaſe Satanas in tetriora ſubinde ſclera illos præcipitet, & captivos ducat ad omnem ſuam voluntatem. 2. Tim. 2.

174. Tantò autem evidentius abſolvitur à culpa impietatis gentilium Dominus, quod idem Apoſtolus, ſui quàm optimus interpres, Eph. 4. ſcribit, gentiles **S E M E T I P S O S** tradidiſſe ſcivia ad patrandum immunditiam omnem cum aviditate.

175. Si ſemetipſos dediderunt immunditiæ: ergò non Deus illos ſua quadam efficaci actione in immunditiam hanc præcipites egit.

176. Idcirco Paulus phraſin ſuam Rom. 1. uſurpatam, de permiſſione ipſemet exponit Actor. 14. dicens: Deum præteritis ætatibus **S I V I S S E** omnes gentes ingredi vijs ſuis.

177. Sic precamur in oratione Dominica: ne nos inducas in tentationem. Quæ verba deprecantia tentationem non bonam illam, quæ probationis eſt, Pſal. 26. & 139. ſed tentationem ad malum, quæ deceptionis ac ſeductionis eſſe dicitur, ne Deo ἐνέργειαν mali afluere videantur, quaſi homines in tentationem illam inducat ipſe; ſcriptura alibi hanc Calviniſticam expoſitionem dilucide refellit.

178. Nam Jacobi 1. legitur: ne quis cum tentatur, dicat ſe à Deo tentari. Nam Deus ut malis tentari non poteſt, ita nec ipſe quemquam tentat.

179. Sicut autem à Deo amolitur Iacobus malignæ hujuſ tentationis cauſam: ita viciffim eam in propriam hominũ concupiſcentiam rejicit: unusquiſq; tentatur, inquiens, dum à propria concupiſcentia abſtrahitur & inſcatur.

180. In

180. In hac concupiscentia dominatur Satanas, ut eandem in natura latentem pravis immixtis cogitationibus; aut objectis peccandi occasionibus moveat, exuscitet, inflammet, & Deo manum subducente, & Spiritus sui ductum subtrahente, ceu ruptis repagulis, in peccata exteriora faciat erumpere.

181. Itaq; Diabolo tentationis hujusce principatus & efficientia in sacris literis assignatur; unde & tentatoris nomen adeptus est Matth. 4. & 1. Thess. 2. eò quòd tentet & seducat totum orbem terrarum Apocal. 12.

182. Deo autem permissio, cum constitutione metæ & finium determinatione vendicatur 1. Corint. 10. Fidelis est Deus, qui non SINE T vos tentari supra vires.

183. Eadem collatio scripturarum subministrat expeditum responsum ad locum Ezechielis 14. Propheta cum erraverit & locutus fuerit verbum: ego Dominus decepi illum.

184. Hoc non ἐνεργητικῶς, sed explicato hætenus modo permissivè accipiendum esse, & non mendacij aut seductionis operatione, sed ejusdem ad justos fines destinationem, adeoq; non peccatum ipsum, sed pœnam peccati adscribi Deo, & quidem non ut executori, sed ut Iudici sententiam dictanti & executionem permittenti Diabolo: historia Ahabi 1. Reg. 23, capite descripta locupletissimè testatur.

185. Vbi Propheta Michæas, locutione à phrasi Ezechielis non absimili usus, ad Ahabum inquit: dedit Dominus spiritum mendacij in ore omnium prophetarum tuorum.

186. Hoc quomodo intelligendum sit, recitata illic visio cœlestis edocet, in qua Dominus dixisse memoratur: Quis decipiet Ahabum Regem Israël, ut ascendat & cadat in prælio contra Syros? cui spiritus immundus responderit: Ego decipiam illum. Quomodo verò? Egrediar, inquit, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Subjecisse ergò Dominum: Decipies & prævalebis, egredere & fac ita.

187. Quis hîc non ultrò videat, quid in deceptione prophetarum & Regis adscribatur Deo, quid spiritui immundo seu Diabolo?

188. Deo hoc attribuitur, quòd ut justus judex sententiam pronunciet, quòd Rex Ahabus ob tetram idolomaniam, crudelitatem aliq; scelera, cadere debeat in prælio Syriaco.

189. Ad

189. Ad hujus sententiæ executionem, deceptione Regis eratus, ut sibi victoriam promittens sub hac falsa spe in prælium egrederetur.

190. Iam quia Dominus se ipso neminem decipit, ideo Satanas ad executionem lææ in Regem sententiæ suam operam liberaliter offert, spondens, se velle illum decipere. Dominus igitur hoc ei dictam ob causam permisit, atque sic ~~non Deus sed Satanas est, qui mendacijs dementat prophetas Ahab.~~ Quemadmodum ait: EGO decipiam illum. Item; Ego ero biritus mendax in ore omnium prophetarum ejus.

191. Hæc meridiano Sole sunt clariora, & loca pariter omnia illustrent, quæ obiter duntaxat inspecta, nec satis expensa Deo in malis actionem quandam impingere videntur efficacem: quam verò non Deo, sed Diabolo compeere, Deo autem permissionem, licet non nudam, sed metas præsentem, & malis ad bonos fines producendos laudabiliter utentem congruere, instituta scripturarum collatio irrefutabiliter ostendit.

192. Quod autem obvertunt Calviniani, Spiritum sanctum in talibus scripturæ locis usurpare verba conjugationum Piel & Hiphil, quæ in tenorem actionem, & motum à persona tertia dependentem significent: nihil hoc objecto contra manifestam veritatem proficiunt, cum exempla regulam illam exceptione non carere liquidò convincant.

193. Exodi scriptum extat, obstetrices Aegyptias vivificasse pueros Hebræorum, ubi usurpatur verbum וַחַיִּי & vivificarunt: non certè quòd vitam eis efficaciter contulerint, hoc enim Dei est, sed quòd illos vivere permiserint nec occiderint, ut quidem Pharaon præceperat.

194. Deut. 20. legitur: de civitatibus istorum populorum, quos Dominus Deus tuus dat tibi in hæreditatem, לֹא תַחַיֵּם non vivificabis omnem animam.

195. Hic verbum conjugationis Hiphil necessariò sic exponitur: non PERMITTES vivere, aut non SINES vivere omnem animam. Quis enim Israëlitis vivificationem devictorù hostium activam illam acceptam ferri putet, quam constat esse solius omnipotentis Dei opus?

D

196. Exem-

196. Exemplum idem occurrit etiam Iosue 2. & 6. de Rahab & familia ejus paterna, quam vivificare dicuntur Israhelita, id est permisisse vivere. Planè ut & Iud. 21. ex Beniamitica clade viris dedisse uxores de filiabus Iabes Gilead, quas vivificaverant, hoc est, quas non occiderant, sed vivere permiserant.

197. Sicut ergò in allatis Iouis obstetrices Aegyptiæ, Iosus, & Seniores Israel vivificare dicuntur, quando non occidunt, sed vivere sinunt: sic Deus indurare dicitur, quando non emollit, sed indurari sinit à Satana: dicitur excæcare, cum non illuminat, sed an- tè cæcos amplius excæcari sinit per Satanam, in pœnam antegressæ impietatis.

198. Sic quoque cum scribitur efficaciam illusionis mittere Dominus 2. Thess. 2. non causa peccati & errorum constituitur, sed ut justus iudex introducit, pniens ingratitude mundi ablatione doctrinæ suæ, & immisione errorum. Quemadmodum finis iste sequentibus ibi verbis exprimitur: ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed approbaverunt injustitiam.

199. Deus igitur ad vindicandum Evangelij contemptum subtrahit verbum suum: quo subtracto, plenum dominium acquirit error & falsitas.

200. Permittit insuper Antichristo & Diabolo, ut falsa dogmata spargant, quibus efficaciter illudatur mundo, & jro Dei iudicio pereant, qui dilectam antè veritatem recipere non verunt, ut salvi fierent.

201. Interim operatio harum illusionum in eodem hoc tractatu Paulino, non Deo transcribitur, sed ad Diabolum refertur, & ad ministrum ejus Antichristum Romanum, dente Apostolo: cujus est adventus secundum OPERATIONE M SATANÆ cum omni virtute, & signis & prodigijs menacibus.

202. Sed neque ex dicto Exod. 9. siam evincunt blasphemam sententiam Calviniani, quando Pharaoni denunciari curat Dominus: in hoc excitavi te, ut ostendam in te potentiam meam, & annuncietur nomen meum in universa terra.

203. Neque enim hic de causa vel origine obstinatæ malitiæ Pharaonis agitur, sed de ejusdem FINE, ad quem Deo sic ordinante, pervicacia Pharaonis decurrit.

Quando

204. Quandoquidem non dicit Dominus: Ego constitui vel excitavi te, ut esses mihi rebellis & contrarius: sed quia tu propria perversitate, instinctu Satanæ, mihi contumaciter obluſtaris: idcirco hanc tuam obstinaram malitiam, ego in hunc gloriosum finem convertam, ut quò tu mihi resistis impensius, eò plures Ægyptiaco regno immittantur plagæ, eò plura designentur miracula, quibus mei nominis majestas inclarescat, tandemq; occasione stupendi exitij tui fama gloriæ meæ percelebretur in omni terra.

205. Idem responderetur ad locum Proverb. 16. Universa propter semetipsum operatus est Dominus, etiam impium ad diem malum.

206. Nam & hic non docetur hujusmodi aliqua Dei operatio, qua vel impium condat, qua impius est, quem non ratione impietatis sed substantiæ pro suo opere agnoscit: vel qua hominem impium ad impietatem prædestinet, sed ordinatio notatur ejus finis, ad quem Dominus malitosam illam perversitatem hominis accommodat: justo suo judicio destinans illum ad diem malum, id est, ad diem pœnæ, atque sic justiciæ laudē sibi parans ex ejus interitu, qui ad omnes admonitiones animū in malo prius obfirmaverat.

207. Idcirco neque similitudo de figulo & luto Rom. 9, huc tendit, ut doceat, Deum efficaci actione parare vasa iræ: cum homo sit Dei figmentum, non quā vas iræ est, sed quā homo est.

208. Quamobrem de vasis gloriæ quidem Paulus illic enunciat, ea præparari à Deo: de vasis iræ autem simpliciter affirmat, quòd ad interitum apparatus sint: non autem adjicit, à Deo illa præparata esse ad interitum: qui vasa iræ non facit sed invenit: naturā quippe sumus filij iræ Eph. 2. atque sic etiam vasa iræ, quemadmodum extra Dei gratiam in nobis ipsis consideramus.

209. Cumq; Deus non irascatur, sed delectetur operibus suis, quæ ipsemet efficit, & verò indignetur vasis iræ, quæ ob id I R Æ vasa nominantur: immota consequentia infertur, reprobos ad irā non à Deo formari, sed à Diabolo.

210. Aliàs neque hoc constare posset, quòd Deum multa cum animi lenitate T O L E R A S S E vasa iræ pronunciat.

211. Etenim tolerantia non est eorum, quæ quis sciens volensq; facit ipse, sed quæ voluntati tolerantis inimica sunt & adversa: tolerantur autem nihilominus alterius alicujus boni gratia, quod inde produci eliciq; potest.

D 2

212. Quare

212. Quare contra mentem Apostoli similitudo hæc eò torque-
tur, ut quemadmodum figulus vasa fingit ad dedecus: sic & Deus
ad iram & ignominiam quosdam condar, ut sceleratè quidã hoc
cordis sui portentum Apostolo affricare solent.

213. Quin hoc solùm indicare vult Apostolus, quòd cum figu-
lus luti potestatem habeat, formandi ex illo vas aliud in honorem,
aliud in ignominiam, cum quidem lutum, arbitrio carens, fictori
suo non repugnet: multò minus Deum accusari posse injusticiæ, si
Pharaonem, opus suum, sed præfractum & opifici contumaciter se
opponens, ad iram & ignominiam à Satana magis magisque para-
ri sinat.

214. Objicitur etiã id, quod de filijs Eli hæbet historia sacra:
non audierunt vocem patris sui, quia voluit Dominus occidere il-
los. 1. Sam. 2.

215. Sententia verò simplicissima est hæc, quia filij Eli flagitijs
suis, avaritia, profanatione sacrorum, quin & impudica consuetu-
dine mulierum excubantium ad ostium tabernaculi, mensuram im-
pietatis jam impleverant, ideò quamvis monentur à patre suo, ta-
men Deus suam illis gratiam subducit, ut non obsecundent patris
sui monitis, quia statuerat Dominus illos ob antegressam horribi-
lem illam impietatem ipsorum occidere.

216. Itaque particula, Quia, non absolutum aliquod decretum
de ipsorum exitio factum, causam constituit inobedientiæ illorum,
sed ad justam desertionem Dei, ut pœnam præuentium scelerum &
flagitiorum declarandam quasi digitum intendit.

217. Simili propè ratione respondetur ad dictum Ioan. 12. cum
tam multa signa fecisset Iesus coram eis, non credebant in eum, ut
sermo Esaiæ Prophetæ impleretur, quem dixit: Domine, quis cre-
didit sermoni nostro, & brachium Domini cui revelatum est? Pro-
pterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias: Excœcavit
oculos eorum, &c.

218. Non enim quia Propheta Esaias hæc prædixit, ideò Iudæi
tam fuerunt obstinatè increduli, sed potius è converso quia suapte
culpa futuri erant in Messiam impij & increduli, ideò Propheta
hoc, præmonstrante Spiritu Dei, prædixit. Qui si credituri fuissent
in Christum, hoc ipsum vidisset Spiritus ille Domini, qui per Esaiã
vaticinatus est, & proinde talem prædictionem edere nihil fuisset
opus.

219. Vnde

219. Vnde liquet, particulas, VT, QVIA, hic non causam incredulitatis Iudæorum conferre in vaticinium Prophetæ: sed exprimere rei olim prædictæ complementum seu eventum, hoc nimirum sensu: non crediderunt Iudæi, planè sicut Esaias olim ex Spiritu sancto prædixit: Et non poterant credere, quia secundum alteram ipsius prædictionem sunt excæcati: quæ excæcatio ob præteritum contemptum Evangelij eis immissa, nunc vera causa est prodigiosi illius stuporis, quòd omnis in illorum conversione luditur & frustratur opera.

220. Tàm igitur Esaiæ prædictio non imponit necessitatè Iudæis repudiandi per incredulitatem Messiam, quàm nec prædictio de Iuda necessitatem ei attulit prodendi Dominum. De quo Petrus ait: Oportuit impleri scripturam de Iuda. Actor. 1.

221. Non negatur hanc scripturæ sacrae prædictionem nec falli nec fallere, cum à Spiritu veritatis sit prodita. Nec tamen quia Spiritus sanctus vaticinatur, Iudam proditurum Dominum, ideò scelus hoc committit: sed econtra, quia liberè, nullo fatali impulsu adactus, omninò proditurus erat, ideò Spiritus sanctus hoc prævidet & prædicat.

222. Nec est, ut quis objiciat, si non tradidisset Dominum, tum Spiritus sancti prædicationem futuram fuisse fallacem & irritam.

223. Si enim non tradidisset Magistrum suum, hoc ipsum infallibiliter vidisset Spiritus sanctus, ideòq; vaticinium hoc nunquàm edidisset.

224. Objicitur & hoc ex 14. capite libri Sapientia: Tua, Domine, providentia ab initio cuncta gubernat. Si cuncta: Ergò & mala: & proinde causa malorum in Dei providentiâ est referenda.

225. Sed multò plus infertur, quàm genuinus sensus dicti allegati permittat. Non negatur, universa gubernari à Deo, etiam hominum peccata. Sed quomodo? Non quòd velit, operetur aut juvet ea Dominus, aut homines ad peccandum incitet. absit: sed quòd peccata hominum ratione τὰξίως ordinet, & contra naturam illorum ad laudatos fines ea referat.

226. Atq; hæc est illa gubernatio & quasi κόσμος universi, quod Deus gubernatione providentiæ suæ in media confusione ordinem invenit, malum bono limitans, & ἀταξίαν ad τὰξιν, ut & supra dictum: & explicatū est, admirabili sua sapientia reducens.

D 3,

227. Quòd

227. Quod autem Sacramentarij locum Apostoli Eph. 1. ejuſ
vi sunt univerſa, etiam ad mala ſeu peccata nefarie detorquent,
vim faciunt verbis Apoſtoli manifeſtam.

228. Loquitur aperte Paulus de opere ſalvationis, quod in pro-
curanda noſtra ſalute Deus omnia operetur ad laudem gloriae ſuae.
Hic eſt unicus ſcopus ejus loci.

229. Et uſq; adeo mentem Apoſtoli non ſubijt differere ibi de
operatione vel peccati vel damnationis, ut ne uno quidem verbu-
lo in toto eo capite meminerit, vel reproborum, vel damnationis,
vel etiam cauſae peccati: ſed tantum ſalvifici operis, noſtrae in Chri-
ſto electionis, redemptionis, adoptionis in filios, ſanctificationis &
aeternae ſalvationis.

230. Non minus luculentam injuriam faciunt eidem Apoſtolo,
qui verba illius 1. Cor. 12. idem eſt Deus efficiens omnia in omnibus,
ſimili flagitio ad peccati operationem extendunt, eamq; Deo im-
pingunt.

231. Agitur eo loco de diſtinctis donis, & operationibus Spiri-
tus ſancti in fidelibus, hunc in modum: diſiſiones donorum ſunt,
ſed idem ſpiritus: & diſiſiones ministeriorum ſunt, & idem Do-
minus; & diſiſiones operationum ſunt, ſed idem eſt Deus, effici-
ens omnia in omnibus. Vnicuiq; verò datur manifeſtatio ſpiritus ad
id, quod expedit. Nam uni quidem datur per ſpiritum ſermo ſapi-
entiae, alij verò ſermo ſcientiae &c.

232. Quoniam ergo non niſi de bonis & ſanctis Dei donis, moti-
bus & operationibus hic agitur, quas per Spiritum ſutum ciet Do-
minus in electis & fidelibus: quae tandem nequitia eſt, velle Apo-
ſtoli verba in ſententiam detorquere non modo à praesente tractati-
one peregrinam, ſed planè contrariam.

233. Manet igitur immotum, in Dei providentiam non eſſe cau-
ſam aut culpam ullam malorum ſeu peccatorum conferendam: ſed
permiſſionem, cum hac, quam diximus, ordinatione finium con-
junctam, ei aſſignari, qua peccatum, quod NULLA PRORSUS
VOLUNTATE vult, permittit tideo fieri, quod ſapienter id
ad varios fines referre & accommodare novit.

*Theſi 43. pro verbis: accipiendū eſt, lege: intelligit. Theſi 44. lege: multi
magis homines paſturus. Theſi 121. motumq; ibid. conſtituit. Theſi 135.
peccando progredi. Theſi 150. pro, miſeras, lege: unxeras. Theſi 154
lib. 5. facere errare.*

Theses de animarū statu post mortem.

Theses de Ecclesiā triumphante.

De sanctorū reliquiis et imaginibus eorū cultū, ceterisque eo spectantibus.

Them. Theol. de Sacramentis in gr̄e.

De notitiis Dei et voluntatis ipsius humanis animis nā infitis et disciplinā ex cultis, D. Hofmanni. B.

Thesi. de iustificatiōe hominis peccatoris coram Deo D. RUNGII.

Prop. de iustificatiōe gr̄a Flacianos Joh. Ferinarii.

Assert. Theol. de iustificatiōe hoīs coram Deo, Polyc. LYSERI.

Prop. repetentes summa dōe de iustitiā fidei ab opibz, M. Helsen, & M. Berzō

De Ecclesiā triumphante in caelis disputatio 2, quā una de sanctorū in vitā aeternā beatitudine agit M. Volkmari, altera de sanctorū cultū agit, M. Cameri.

Disp. de Providentiā Dei Wolfii.

Disp. 1. de Turcā ex c. 38 & 39 Ezecb. in quā explicant ps. 3.

1. qd fit Gog Magog, Babel, Mesob. 2. qd p hoc vocab. Turca significantur
3. qd Turca sint flagella quō Deo castigat Ecclesiam. D. Salom. GESNERI.

Disp. altera de Turcā ex c. 38 & 39 Ezecb. tota in refutandō duobz cap. posita, qd GESNERI.

Disp. 2. de Turcā, in qua tractat 1. de tempore ultima irruptionis Turcā in Ecclesiam. 2. de populo ad locū dōe ubi ista evenient. 3. Cuias ob cūas Turca Christianis immittat. 4. Cuias rāone sit repri-
mend. 5. Quo pacto et qbz armis tandem medicis ista gentes sint delendi, qd GESNERI.

Prop. de Ecclesiā, HUNNII.

Thesi. de Predestinatiōe D. FREDERI.

Dōe de reali communiōe idiomatū in unā Personā Christi, M. Berndes.

Dōe de Baptismo capite papia D. RUNGII.

Thesi. de Sacramentis in gr̄e GESNERI.

Them. Theol. de orali corporis Christi in cenā manducatiōe dictibz Eucharisticis D. GESNERI.

Them. Theol. de communiōe idiomatū reali tertii gr̄i, D. GESNERI.

DE PROVIDENTIA
DEI DISPVTATIO, 35

Cujus subjectas Theses
DEO CLEMENTER
ANNVENTE,

PRÆSIDE ÆGIDIO
HVNNIO, S. THEOLOGIAE

*Doctore & Professore, die 4. Julij, horis
matutinis, in Auditorio Theolo-
gorum, defendet*

M. PAULLUS WOLFIUS, EC-
CLESIAE VVITEBERGENSIS DIACO-
nus, designatus Ecclesiae Belticensis Pa-
stor & Superintendens.

VVITTEBERGAE,
Typis M. Georgij Mulleri.
cl. l. xcv.

